

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТА В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВНЗ

У статті проаналізовано проблему розвитку творчого потенціалу студента в системі навчання ВНЗ. Окреслено та ґрунтовно висвітлено важливі напрями цього процесу: впровадження в освітню практику інтерактивного навчання; розвиток партнерських відносин викладачів і студентів; активне включення в навчальний процес інтернет-технологій.

Ключові слова: студент, творчий потенціал, розвиток, навчальний процес, інтернет-технології.

Однією з найбільш затребуваних компетенцій, очікуваних працедавцями від випускників вузів у всьому світі, є творчий потенціал людини, вміння самостійно працювати з інформацією і пропонувати свої рішення. В українському суспільстві існує запит на підготовку творчої особистості, здатної генерувати оригінальні ідеї та знаходити сміливі рішення складних суспільних проблем. У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті наголошується на забезпеченні державою підготовки кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку. Але, на жаль, за цим критерієм вітчизняна вища освіта серйозно поступається західним вузам. Причин цього достатньо багато. Серед них: обмеження творчої самостійності студентів рамками учбових планів і графіків проведення занять, загальноприйнятими технологіями навчання; застарілі форми навчального процесу; недостатній рівень технології розвитку творчої обдарованості студента; необізнаність багатьох викладачів у сучасних формах викладацьких практик і їх можливостях.

У дослідженні цієї теми беруть участь фахівці різних галузей наукового знання – психологи, педагоги, соціологи, філософи та інші. Наприклад, психолого-педагогічні основи розвитку творчої особистості вивчають Б.Г. Ананьєв, О.І. Виговська, Н.Л. Коломінський, В.Ф. Паламарчук, В.А. Семиченко, Т.І. Суценок; питання організації навчального процесу в закладах освіти – Ю.К. Бабанський, В.І. Бондарь, М.Д. Ярмаченко та ін. Незважаючи на плідність запропонованих авторами ідей і технологій, аналіз існуючої в Україні освітньої практики засвідчує, що проблема організації навчального процесу з позиції розвитку творчого потенціалу студентів вищів досліджена недостатньо. В педагогіці практично відсутні системні дослідження, які присвячені розвитку творчого потенціалу студентів, не розроблена модель його формування в сучасних формах навчального процесу.

Розвитку творчого потенціалу студентів сприяють усі засоби вдосконалення навчального процесу: оновлення змісту навчальних курсів, удосконалення методів навчання, впровадження нових форм самостійної ро-

боти. *Метою статті* є аналіз шляхів удосконалення організації навчання з точки зору розвитку творчих здібностей студентів.

Існують різні підходи до визначення феномена “творчий потенціал особистості”. В літературі немає єдиної думки щодо якісних і кількісних показників творчого потенціалу. Такий науковий плюралізм обумовлений існуванням багатопланової системи взаємозалежних з творчим потенціалом характеристик особистості: активності, відповідальності, стилю, мотивів діяльності, волі тощо.

Наприклад, В. Моляко визначає творчий потенціал як інтегративну властивість особистості, що характеризує міру можливостей здійснювати творчу діяльність, готовність і здатність до творчої самореалізації та саморозвитку. Загальна структура творчого потенціалу визначається такими складовими: задатки, нахили, які проявляються в наданні переваг чомусь; інтереси, їх спрямованість і частота; допитливість, потяг до створення чогось нового; швидкість у засвоєнні нової інформації; прояви загального інтелекту; наполегливість, цілеспрямованість, працелюбність; порівняно швидке та якісне оволодіння вміннями, навичками, майстерністю виконання певних дій; здібності до реалізації власних стратегій і тактик різних проблем, завдань, пошуку виходу зі складних нестандартних, екстремальних ситуацій [1, с. 3]. З точки зору В.І. Андрєєвої, Н.В. Кічука, П.Ф. Кравчука та інших сучасних учених, творчий потенціал містить у собі всі здібності особистості: мислення, волю, пам'ять, переконання, дар передбачення, оригінальність, ініціативність, високу самоорганізованість і працездатність. У характеристиці творчого потенціалу виражена єдність природного й соціального, наявність природних задатків людини до творчості й необхідність їх розвитку в умовах соціальної діяльності.

На нашу думку, творчий потенціал студента ВНЗ є інтегративним утворенням, сукупністю якостей, що проявляються через здібності, вміння, сучасні способи мислення та діяльності й дають змогу майбутньому фахівцю якісно навчатися, нестандартно розв'язувати учбові й наукові завдання. Творчий потенціал скоріше за все необхідно визначати як здатність студента проявляти креативний підхід до навчання, який ґрунтується на здатності до творчого мислення, інтелектуальних здібностях, високій мотивації навчання та працездатності. Основними складовими творчого потенціалу майбутнього фахівця є інтелект, його загальна ерудиція та духовні надбання, які виражаються в наборі знань, навичок, норм поведінки людини, закріплених у мотивах і спрямованих на позитивне сприйняття життєвих інновацій, а також готовність і здатність брати участь у їх реалізації.

Багаторічний особистий досвід викладацької діяльності автора, а також спілкування зі студентами й колегами дають змогу зазначити, що пріоритетними напрямками розвитку творчого потенціалу студентів є такі: по-перше, впровадження в освітню практику креативного, професійно-комунікативного навчання; по-друге, розвиток партнерських відносин викладачів і студентів; по-третє, активне включення інтернет-технологій у навчальний процес. Висвітливо їх більш детально.

В основі професійно-комунікативного навчання лежить діяльнісний підхід, спрямований на стимулювання “зустрічної активності” студентів відносно до навчальної діяльності викладача шляхом активно-творчого типу надання знань, що організує викладач для формування професійно значущих знань, умінь і навичок. Метою професійно-комунікативного навчання виступає активізація творчого підходу до оволодіння змістовними характеристиками наукового знання. Відповідно до цього, завданнями професійно-комунікативного навчання є: розвиток автономії студентів у прийнятті методичних рішень і підготовки домашніх завдань; пошук і накопичення нової інформації, формування особистої критичної оцінки у процесі аналізу й добору навчального матеріалу, зміна акцентів уваги під час навчання з пошуку вірних відповідей на розвиток уміння вирішувати проблеми; отримання студентами навичок педагогічної майстерності тощо. Саме таке навчання є рушійною силою творчого висвітлення проблем, формування креативних умінь самостійної діяльності студентів.

Професійно-комунікативне навчання передбачає, перш за все, впровадження в навчальний процес мультимедійних технологій. Їх використання націлено на виховання творчої особистості, здатної, на відміну від людини-виконавця, самостійно мислити й генерувати ідеї, приймати сміливі, нестандартні рішення. Однією з типових форм мультимедійних технологій є мультимедійна презентація.

Мультимедійна презентація – це подання учбової інформації в трьох форматах: відео, аудіо й текстовому (у вигляді слайдів) [2]. Порівняно з традиційними формами навчального процесу мультимедійні презентації мають певні переваги. Їх застосування дає змогу: підвищити інформаційну насиченість заняття та різноманітність представлення матеріалу (текст, графіка, анімація, відео тощо); суттєво підвищити концентрацію уваги й засвоюваність матеріалу; забезпечити доступність і краще сприйняття матеріалу за рахунок паралельного подання інформації в різних модальностях: візуальній і слуховій; завдяки цьому поєднанню відсоток інформації, яку запам’ятовує студент, значно збільшується порівняно з традиційною лекцією; створити викладачу й студентам більш комфортні й креативні умови роботи. Особистий досвід свідчить про те, що за умови висилки основних слайдів заздалегідь (ключова інформація пересилається електронною поштою або розміщується в спеціально створених оболонках для учбових курсів, наприклад у Moodle), студент не витрачає великих зусиль на ведення записів, а концентрує їх для обдумування отриманої інформації та активної участі в процесі заняття. Мультимедійна лекція дає можливість реалізувати одну зі стрижневих ідей гуманної педагогіки – творча співпраця викладача зі студентами.

Великі резерви для підвищення творчого потенціалу студентів пов’язані з використанням презентацій під час не тільки лекцій, але й практичних занять. По-перше, студент отримує навички самостійної підготовки презентації. Вміння надати необхідну інформацію для цільової ауди-

торії в доступному вигляді у відведений час – дуже корисний елемент особистої ефективності. По-друге, такий вид навчальної діяльності студента є достатньо творчим, креативним, сприятиме зростанню його інтелектуального рівня. По-третє, робота над презентацією та її подання – найкращий засіб самостійно розібратися в певному питанні. По-четверте, конкурування між студентами в площині підготовки презентацій має суто творче підґрунтя. Особливу цінність має виконання групових презентацій студентами, де вони також навчаються співпрацювати, використовувати розподіл праці, відповідати за колективні чи загальні результати.

Професійно-комунікативне навчання також передбачає нову якість організації самостійної роботи студентів, яка б допомагала їм розвивати ініціативу, формувати власні погляди, переконання, виховувати почуття відповідальності. Викладач повинен спонукати студентів до різноманітної творчої діяльності в контексті підготовки до вирішення проблемно-пошукових завдань, написання понятійного диктанту чи завдань тестового характеру. Особливою формою самостійної роботи, яка має суто творчу складову, посилює професійну орієнтованість майбутнього фахівця, є науково-дослідна робота.

Істотним фактором оптимізації розвитку творчого потенціалу студентів виступає характер міжособистісного спілкування між викладачами й студентами, розвиток їх партнерських відносин. Переваги партнерства у процесі навчання очевидні: розвиток самостійності особистості студента, свобода чи незалежність в ухваленні рішень з приводу своєї участі та своїх дій, можливість керуватися власними мотивами, спиратися на власні способи діяльності, відносна незалежність від іншого [3]. За рахунок цього розширюється поле діяльності та природним чином “пожвавлюється” відповідальність за результат своєї діяльності. Партнерське навчання дає можливість реалізувати себе за рахунок принципу дії “Я сам”.

Ще одним суттєвим напрямом розвитку творчого потенціалу студента є активне впровадження в навчальний процес інтернет-технологій, які стали невід’ємною частиною нашого життя. Маючи в своєму розпорядженні комп’ютер, студент може інтенсифікувати процес навчання, зробити його більш динамічним, формувати дослідницькі вміння, розвивати комунікативні здібності. Це забезпечує швидке й більш детальне опанування навчального матеріалу, розвиває пізнавальні здібності й розумові якості.

На жаль, практика використання Інтернет-технологій у вузівському освітньому процесі свідчить про наявність суперечностей між: традиційними видами учбово-методичного забезпечення й потребою практики в інноваційних формах використання інтернет-технологій у навчальному процесі; процесом інформатизації освіти й відсутністю загального підходу до навчання студентів сучасних освітніх закладів [4].

У вищих навчальних закладах існує чітке розуміння необхідності формування творчого, Інтернет-орієнтованого способу мислення студентської молоді. Але поки що робота в цьому напрямі йде дуже повільно.

Процес побудови відповідної сучасної матеріальної бази вишів та навчання викладацького складу відбувається вкрай мляво. Це пов'язано, в першу чергу, з недостатнім рівнем розуміння адміністрацією ВНЗ ключової ролі та перспективності використання Інтернету в формуванні сучасного фахівця, низьким рівнем готовності викладачів кваліфіковано організувати самостійну роботу студентів за допомогою Інтернету. Але саме вищі навчальні заклади повинні в найближчий час активно запровадити в навчальний процес інтернет-технології. Всесвітня мережа з погляду її інформаційно-довідкової функції є принципово новою, унікальною освітньою системою, яка вигідно відрізняється від традиційних, застарілих (наприклад, бібліотек з громіздкими каталогами). Цю систему характеризують висока швидкість, динамізм, величезні масштаби й аудиторія.

Освітні інтернет-ресурси – це необмежений доступ до професійної інформації, використання планів уроків, online курсів, Web-сайтів, співпраця з іншими викладачами, обмін інформацією з колегами й експертами з інших країн, об'єднання професійних ресурсів для вирішення спільних завдань. Сучасні студенти, використовуючи можливості Інтернету, можуть обмінюватись досвідом, здобутою інформацією зі своїми колегами, створювати різноманітні наукові товариства, сайти.

Навчальна функція Інтернету для своєї ефективної реалізації потребує зміни менталітету викладачів, більшої відкритості, переходу до інтерактивних методів навчання, відмови від викладацького трансляціонізму й переходу до інтелектуального партнерства зі студентами [5, с. 229]. Для викладача важливо знати, де і як знайти потрібне джерело інформації, як вибирати з великого потоку потрібну й достовірну інформацію, аналізувати її, на основі отриманих і наявних знань вміло опрацьовувати та подавати в доступній формі. Існує безліч різноманітних сайтів, які створені для допомоги викладачу в підготовці до певного заняття. Не викликає сумніву, що навчання студентів стає ефективнішим, якщо викладач володіє інтернет-технологіями й використовує ресурси, можливості Інтернету у своїй практичній діяльності.

Інформаційні технології в навчальному процесі використовуються в таких формах: по-перше, тестові завдання для проміжного контролю знань студентів; по-друге, творчі домашні завдання на рівні самостійної роботи; по-третє, мультимедійні презентації викладачів та студентів, які є суттєвим доповненням до традиційного навчального процесу та значно розширюють можливості якісного засвоєння учбового матеріалу.

Особистий досвід використання інформаційних технологій у проведенні аудиторних занять дає змогу говорити про певні переваги організації навчального процесу порівняно з його традиційними формами. По-перше, стає можливою принципово нова організація самостійної роботи студентів. По-друге, студенти отримують додаткову мотивацію до пізнавальної діяльності. По-третє, зростає інтенсивність навчального процесу. По-четверте, нову якість отримують такі особисті риси студентів, як дисциплінованість і відповідальність.

Інтернет-підтримка навчального процесу може стати фактором становлення творчого потенціалу студентів у існуванні таких умов: наявність у викладача мотивації до підготовки та проведення занять в інтерактивних формах; наявність у студентів умінь та навичок користувача, достатніх для використання інтернет-підтримки; розробка викладачами відповідних методичних, інформаційних матеріалів, тестових завдань; органічна інтеграція інтернет-підтримки в навчальний процес вищого навчального закладу.

Висновки. Таким чином, ефективними напрямками розвитку творчого потенціалу студентів у вузівському навчальному процесі, які успішно демонструють свою продуктивність, є такі: впровадження в освітню практику креативного, професійно-комунікативного навчання; розвиток партнерських відносин викладачів і студентів; активне включення інтернет-технологій у навчальний процес. Викладені матеріали не вичерпують проблеми повною мірою. Освітня практика й педагогічна етика мають тенденцію постійно змінюватися. Подальше впровадження в українську освіту принципів болонського процесу, нові соціально-економічні, політичні й культурні умови, зміна ціннісних пріоритетів тягнуть за собою і зміни в правилах та способах взаємодії між тими, хто навчає, й тими, хто навчається. Діалогічна взаємодія несе в собі безмежні можливості для розвитку й саморозвитку студентів і професійного зростання викладача. Професійна етика й майстерність сучасного викладача має ґрунтуватися на принципах поваги, довіри до студента, створення умов для розвитку його творчого потенціалу.

Список використаної літератури

1. Моляко В.О. Психологічна теорія творчості / В.О. Моляко // Обдарована дитина. – 2004. – № 6. – С. 2–9.
2. Интерактивные мультимедийные презентации – коммуникативные технологии нового поколения. – [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.ki4.ru/online-branding/36.html>.
3. Атаманчук Ю.М. Партнерські відносини викладача і студента в навчанні: за і проти / Ю.М. Атаманчук // е-журнал “Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку”. – 2009. – Вип. 4 .
4. Использование интернет-технологий при обучении студентов гуманитарных специальностей математическим дисциплинам. – [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://planetadisser.com/see/dis_96222.html.
5. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого : підруч. для науковця / Ю.П. Сурмін. – К., 2006. – 302 с.

Стаття надійшла до редакції 27.08.2013.

Решетняк С.Б. Развитие творческого потенциала студента в учебном процессе вуза

В статье рассмотрены вопросы развития творческого потенциала студента в современном учебном процессе вуза. Выделены и рассмотрены такие направления, как: внедрение в образовательную практику интерактивного обучения, развитие партнерских отношений преподавателей и студентов, активное использование интернет-технологий в учебном процессе.

Ключевые слова: студент, творческий потенциал, развитие, учебный процесс, интернет-технологии.

Reshetnyak S. Developing creative potential of a student in university education

The article is dedicated to issues of development of students' creative potential in a modern educational process. This topic is a subject of scientific interest for a number of researchers, including psychologists, teachers, sociologists, philosophers, and others. For example, psycho-pedagogical bases of development of creative personality are examined by B.G. Anan'ev, O.I. Vigovskaya, N.L. Kolominskiy, V.F. Palamarchuk, V.A. Semichenko, and T.I. Suschenko; questions of the organization of educational process in educational establishments – by Y.K. Babanskiy, V.I. Cooper, M.D. Yarmachenko, and others. Despite existing research and array of ideas and technologies offered by these authors, the analysis of current Ukrainian educational process reveals that the problem of educational process organization from the angle of development of students' creative potential higher education requires additional research. The purpose of the article is to analyze the ways of improvement of organization of teaching from the position of development of creative capabilities of students.

A concept of “creative potential of student” is defined. According to the author, creative potential of a student is an integrative personal phenomenon, a collection of qualities demonstrated through capabilities, skills, and modern ways of thinking and course of actions, which allow a future specialist to demonstrate high quality results through taking a non-standard approach to educational and scientific assignments. Creative potential of future specialist includes the following: intellect, his general erudition and spiritual qualities, which are expressed through his/her motives and life objectives, including both readiness and ability to take part in their implementation.

The article describes the availability of various methods of improvement of educational process that influence the development of creative potential of students. These methods include: constant update of syllabus and materials of educational courses, innovation and improvement of teaching methods, development and implementation of new forms of out-of-classroom student work, and others.

Based on personal teaching experience, the author analyzes the following directions of development of creative potential of students in an educational process: introduction of interactive way of teaching, development of partner relations of teachers and students, and active use of internet technologies.

The author provides arguments in favor of intense use of multi-media presentations in education process, emphasizing that presentations developed and delivered by students contribute greatly to the development of students' creativity.

The article highlights the possibilities of the Internet as an educational tool for developing of creative potential of students under the following conditions: adequate motivation of teachers to learn and use modern Internet technologies in their courses and provide appropriate instructional materials for students; sufficient skills of students in utilizing such possibilities; encouragement and technological support by university administration.

This article can be useful to those who are interested in issues higher education pedagogy.

Key words: *student, creative potential, development, teaching process, internet technology.*